

מסדר החנוך והחברות - המסלוק להחברות תורנית

גליונות לעידון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שבת העשרים ושבע

י"ט י"ז-כ"ד

זיכרון (תשכ"ח)

גליון זה הוא המשכו של גליון זיכרון תשכ"ו. עיון שם!

א. פ' הגה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער.
אטלס נא שמה הוא מצער חלא ותחי נפשי.

שבת ז' ז': ויאמר רבא בר מחסיה אמר ר' חמא בר גוריא אמר רבנא לפולס יחזור אדם
וישב בעיר שישיבתה קרובה.

(רש"י: שבתה קרובה, כלומר: עיר חדשה)
מסחר שישיבתה קרובה - עונותיה מועטים, שנאמר (בר' י"ט) "הנה נא העיר
הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער" מאי "קרובה"? אילימא דמיקרבה וזוטה
(אם נאמר שקרובה - קרובה סמך, קרובה לנוס שמה,
רש"י י"ח וזוטה: ואין אתם צריכים להקפיד על קיומה).

הא קא חזו לה? (רש"י: הא קא חזו לה) (הן הם - המלאכים רואים שהיא קרובה
וקטנה), ולמה ליה לסימך להו (ולמה יש צורך ללוס לספר להם שהיא
קרובה וקטנה?).

חלא מתוך שישיבתה קרובה, עונותיה מועטין (= מועטין).

זיכרון פסוק כ' ז"ה העיר הזאת קרובה קרובה ישיבתה, נתייבה מקרוב, לפיכך לא נחמלאה
אתה עדיין.

"פסוק כ' ז"ה סעיר תיאו והלא עונותיה מועטין דיבול אתה להניחה. ותחי נפשי
בה, וחו מדדשו, ופשוטו של מקרא: עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד
אם תניחנה ותחי נפשי בה.

לדברי רש"י לפי "פשוטו של מקרא" מקשה ר' אליהו סזרחי:
לא ידעתי איך יתקן בזה קושיה "הא קא חזו לה?" וחלא כל עצמן של תו"ל שהוציאנהו
מפשוטו אינו אלא מפני הקושיה הזאת, ואין חזר לפרש אותו לפי פשוטו ולא חשש
לתקן הקושיה הזאת בו?

ונשל לבד האורה סימך קושיה הרא"ם:
זכרתי לי שרש"י חיקן הרבה בחוסיופ "ואנשים בה מעט", כלומר: חלא אתם רואים
שהיא מצער ומתוך קטנות תבחנו טאנשים בה מעט ואין להקפיד אם תניחנה, שהרי
ידעי אין הקפדה על גודל המקום או קטנותו, רק על אנשים רבים ורשעים או מעטים,
כיצדון שהעיר קטנה, וראי יהיו אנשים מועטים ואפילו יהיו רשעים אין להקפיד
כל כך, ולכן הוצרך לוס להקדים "חלא מצער תיא" אפ"ג וחזו לה, כדי לסיים
ולומר "ואנשים בה מעט" וזה לא ראו הם דק הוא אומר להם כך, ואפ"ג שחזר ית
מן הכתוב, ששמע כן מדבריו.

xx 1. הסבר מהי קושיה הרא"ם על רש"י ונסח ליטב אותה ישוב אחר מזה
שישבו בעל לבוש האורה!

2. ר' מאיר קאלו בפרוש 'מנחה חדשה' (הביאו לדפוס מתוך כ"י עתיק
ר' וולף היידנהייג בחוסם דעפולתיים תקע"ח) סובר שיש לתקנות
עוד קושיה אחרת על פסוקנו, אם תשוב את פסוקנו לפסוק האחרון
שבספר יונה,

xx הסבר, מהי הקושיה וכיצד ניתן ליטב אותה?

ב. כ' הגה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה והיא מצער אטלס נא שמה
חלא מצער היא ותחי נפשי,

ר. ש. ר. הירש ז"ה חלא מצער היא
כמה פעמים חוזר ומדגיש לוס כי העיר 'מצער' היא 'מצער' אינו שם תואר אלא שם
עצם, לא 'קטנה' היא אלא - 'מצער'. דבר חסר ערך במול חשיבות, מקום שאין בו
עושר או נוחיות.

מפקודת האסור "אל תבט אחר"ך" הוצן לוס טאנדן כל רכושו הוטל עליו, לעבש מכוון,
רק נפשו ניתנה לו. אי הוא מועיל כי בעיר זו תאפשרוה לקיום בה טענות הן,
וכה דלה היא, עדיאם יורשה לו לגור בה - אחרי שנות השפע בקדום. אין כאן
אלא הצלת נפשו בלבד.

במה טונה פרושו מפרוש רש"י (הן ע"פ מדרשו, הן על פי פשוטו)
ומהי חולשת פרושו של הירש?

ג. כ"ו ותבטא אשתו מאחוריו ותהי נציב מלח.

רלב"ג ורבה כאשר זרחה חשמש, בא לום לצוער: ובהיותו שם, הוריד ח' על ידו נביאיו בדרך פלא אצל סדום ועמורה גפרית ואש בבטן הארץ והיא בדרך שנהפכו הערים האלה וכל הכפר וכל יושבי הערים וצמח האדמה, לא נשאר דבר, ורבה הביטה אשת לום מאחוריו ובספית עמה, והיתה אז הארץ והיא כמו נציב מלח לחזק השרפה אשר היתה שם.

חזקוני ... ד"א ותבטא אשתו מאחוריו ותהי כל הארץ נציב מלח, שכן גפרית ומלח שריפה כל ארצה (דב' כ"ט כ"ב).

(1) במה נוגד פרושו של רלב"ג לפ' כ"ד (הפסקה הראשונה בפרושו א' ועד אלא נשאר דבר) את כללי הלשון?

(2) במה שונים שני הפרושים - רלב"ג (בפסקה השניה) וחזקוני - לפ' כ"ו מן הפירוש הרביל לפסוק זה?

(3) מניין לרלב"ג שאשתו של לום נספתה?

ד. י"ז חמלט על נפשך אל תבט אחריך ואל תעמד בכל הכפר חתרה המלט פן תספה

כ"ו ותבט אשתו מאחוריו ותהי נציב מלח.

אברבנאל ... ולי בראה על דרך המשט שהמלאכים הזהירו ללום, לפי שהיה לו צאן ובקר כי היו רכוש רב, והודיעו שלא ימלט שכל אשר לו דבר, לכן אמרו לו בדרך עצה ובחשד: "חמלט על נפשך" כי היא תהיה לך לשלל ואל תביט אחריך לנכסים ולרכוש, כי כולו נאבד ואל תעמד בחשבך כי מפה או מפה תציל דבר מכל אשר לך כי אין עוד תקוה בדבר הזה. ויתיה אם כן "אל תביט אחריך" שלא יחוש לבנותיו ולצאנו ולשאר נכסיו אשר נשארו שם; לא שיאסור עליו ההבטח בעיניו, כי למח יאסור לו זה? ויותר טוב היה שבעיניו יביט ובהכרת רשעים יראה (חטליצת שאולה מתחלים ל"ז ל"ד)...

אשתו של לום הביטה מאחוריו לום בעלה, כי אחרי שהוא יצא מסדום וצוה לו המלאך "חמלט על נפשך, אל תבט אחריך", שלא יחוש לנכסיו ולרכוש, כמו שפירשנו, הבט היא לא עשתה כן אבל הביטה מאחוריו, כלומר: התעסקה להציל חצאן ותבקר ושאר נכסים, היפך מה שצוה לום, ולכן בהיותה משתדלת על זה, לא הלכה עם בעלה, ותדבקה אחר הרפה, ותהי נציב מלח כשאר העיר.

ר' נפתלי הירץ ויזל: אמרי שפר ד"ה אל תביט אחריך: ... וידעתה כאשר התסממה לום, תסחו המלאכים עליו שלא שמע לדבריהם ולא מחר להמלט, וחשדוהו שהטיל טפס בדבריהם, אבל חשם הבוחן לבבות וראה כי מרחמיו על חתניו התסממה, ואולי גם אשתו התעצלה, כי היא לא האמינה בדבר, כי היתה מבנות סדום וכאחז מחתביו, ורחם לום על אשתו והתסממה גם למענה; ולכן כשהוציאם ה' בדרך הלא אסר (ט"ז) "בחמלת ה' עליי", כי הוא ידע את לבבו שאיבדו מחוסר אמונה, ולכן אחר שעזבוהו סוּוֹץ לעיר אמרו לו עצה טובה: "אל תביט אחריך לראות מה יהיה בעיר, כדרך המסופק המבקש לראות מה ששמע, כי אם כה תעשה, פן תספה בחטאתך..."

ד"ה ותבט אשתו מאחוריו מתחילה, ספר המעשה שכשהלך לום לדרכו מיד יורד גפרית ואש על סדום ועמורה, ואשתו הביטה לראות מה יהיה בעיר, כי לא האמינה בדבר. ולא הוציא המלאך אותה רק (= אלא) בחמלת ה' עליו, כי אלו הביחה בעיר היה לום נצטער. ועתה נודע, כי אין אסון בה... כי לא האמינה בה' ולכן הביטה לראות אם יקרה לסדום מה שאמר המלאך...

מה תהביל ביניהם בפרוש אשתה על אשת לום?
שים לב להבדל שניהם בפרוש הפעל "הביטה"?

ה. לשאלת לסגנונו של רש"י:

פסוקט שרש"י (וגם הרמב"ן) משתמש במליצה שאולה טכתי הקדש, אך לא בדרך המליצים בחלק מהמאחרות, המדביקים מליצות טקראיות כסלאי לדבריהם, אלא בחבלעת דברי הכתוב, מליצי שורגשושים לפנינו ממש בסובא. ודגמא מובהקת וכל פרוקנא.

היכן?

(שאלה זו נשאלה גם בגליון וירא תשכ"ו ורב הלומדים לא מצאו פתרונה. המעונינים ימנו לעזרת הגליונות וייעזרו).